

ZAČETEK IN KONEC VIŠOŠKIH KALANOV

Visoko, velika domačija pod Sv. Volbenkom v Poljanski dolini, je spomenik Kalanovih in pisatelja dr. Ivana Tavčarja. Domačija, ki ima edinstveno arhitekturo, je doživljala od leta 1650 pestro zgodovino vzpona in propada Kalanovih višoških gospodarjev ter od leta 1893, ko je prešla v last dr. Ivana Tavčarja, vzpon in konec družine pisatelja romantika ter njegovih naslednikov. Kakor, da bi bil greh Polikarpa Kalana v izmišljeni zgodbi »Visoška kronika« resničen, tako se je usoda kruto poigrala ter tragično končala življenje zadnjih Kalanov, kakor tudi vejo zadnjih moških potomcev iz Tavčarjevega rodu. Sedem let, to je od 1886 do 1893, je bilo Visoko v lasti Hafnerjevih. Tudi lastnica Ana Hafner, rojena Kalan, najmlajša hčerka zadnje Kalanove družine, je tragično končala svoje življenje, zato ker je njen sin Anton Hafner prodal veliko Kalanovo posestvo dr. Ivanu Tavčarju.

Prva zamisel Visoške kronike se je dr. Tavčarju rodila leto dni po nakupu posestva. S posestvom je dr. Tavčar dobil v last tudi celotni višoški arhiv in obsežno knjižnico. Ta arhiv in knjižnica sta sedaj v loškem muzeju. Vsebina tega arhiva, visoška knjižnica, študij razne zgodovinske literature, zgodovina tridesetletne vojne, opisi procesov proti čarovnicam ter pisateljeva lastna domišljija, ga je privedla do tega, da je ustvaril spomenik Kalanovim — »Visoško kroniko«. Pisatelj je dobro poznal vse člane zadnje družine Kalanovih, med njimi posebno očeta Johana in mater Barbaro, pa tudi sinova Franceta in Janeza ter hčerko Ano, ki se je poročila s Hafnerjem iz Škofje Loke.

Značaji Polikarpa, Jurija in Izidorja imajo mnogo podobnosti z značaji članov zadnje družine Kalanovih, to je očeta Johana in sinov Franceta ter Janeza.

Vsa zgodba o Visoški kroniki od umora Schwarzkoblerja do loškega čarovniškega procesa je izmišljena. Mnogokrat sem se spraševal, kaj je vodilo pisatelja, da je prikazal prisvojitve Visokega v roke Kalanovih z zločinsko pridobljenimi cekini. Časovno obdobje v romanu se popolnoma ujema s časom resničnih dogodkov. Toda nekaj ga je moralo voditi, da je prikazal prvega gospodarja Polikarpa kot težkega zločinca, ki je z okrvavljenim denarjem odkupil posestvo. Po vseh dosedanjih ugotovitvah je dr. Ivan Tavčar imel namen napisati trilogijo Visoške kronike. Tragični dogodki zadnjih Kalanov so mu bili dobro poznani. Zato je v prvem delu Visoške trilogije prikazal greh Polikarpa, oziroma zločin, ki naj bi bil vzročno vezan na resnično tragični konec zadnjih Kalanov, torej kazen za greh.

Spominjam se, da sem okoli leta 1936 z očetom obiskal Visoko. Moj oče je imel prijetne spomine iz svojih otroških let, ki jih je preživel na visoški domačiji. Njegova mati Ana Hafner, rojena Kalan, je bila 7 let lastnica Visokega ter se je med tem časom v glavnem zadrževala na posestvu. Oče mi je večkrat

pripovedoval, da je bil najbolj srečen, ko je zagledal cerkev Sv. Volbenka, in najbolj žalosten, ko se je vračal v Loko in zagledal cerkvico na Hribcu nad Puštalom. Povedal mi je tudi zgodbo, da je nekoč, ko ga oče ni hotel vzeti s seboj na Visoko, tekel bos ob Poljanščici in po bližnjicah iz Loke in prej prišel na posestvo kot oče z vozom.

Pri tem obisku leta 1936 sva bila z očetom v gosteh pri gospe Franji Tavčarjevi. Zanimalo me je, če je dr. Tavčar res imel namen napisati trilogijo o Kalanovih. Gospa Franja mi je omenila, da je njen soprog imel ta namen, ko je Visoška kronika prvič izšla. Pozneje so ga politični dogodki močno zaposlili, delno je bil zagrenjen zaradi kritike, nazadnje mu je huda bolezen preprečila, da bi uresničil veliko zamisel.

Po vojni leta 1947 sem se pogovarjal z novinarjem Antejem Gabrom. Z Antejem sva se poznala že iz prejšnjih časov, večkrat sva se srečala v trgovini moje tete Ančke na Mestnem trgu v Loki. Gaber je omenil, da mu je znano, da je Tavčar imel namen ustvariti Visoško trilogijo, toda pri tem delu ga je doletela smrt. Tudi Ante je imel namen napisati zgodbo o zadnjih Kalanovih. Svoji zgodbi je hotel dati naslov: Rdeča pištola. Toda tudi Ante Gaber je nekaj let za tem umrl in tako do danes ni še nihče napisal, kako je rod Kalanovih preminil.

Zelo malemu številu prebivalcev Poljanske doline in Skofje Loke je znana usoda zadnjih Kalanov — Visočanov. Malokateremu je tudi znano, kako je visoško posestvo prišlo v roke Tavčarjevim. Da se ohrani mlajšim rodovom zgodovina o življenju in koncu mogočnih Kalanov, ki so od leta 1650 do 1893, torej skoraj četrt tisočletja, gospodarili na Visokem, sem se odločil napisati svoje ugotovitve in zapiske o tem rodu.

Stanovanjsko poslopje Visokega

Foto: Fr. Planina

PRVI GOSPODARJI NA VISOKEM

Iz urbarjev je ugotovljeno, da je Visoko že od leta 1291 obsegalo troje zemljišč, to je tri hube. Ta zemljišča so bila leta 1560 v lasti treh kmetov in sicer Andreja Stormana in njegovega sina Gregorja ter Tomaža Legata. Po letu 1626 so se lastniki visoškega posestva hitro menjali. Pred letom 1613 je bil lastnik Urban Podreka. Ta ni bil kaj prida gospodar ter je posestvo leta 1613 prodal Andreju Smoletu. Tudi Andrej Smole ni bil dolgo časa gospodar. Leta 1626 je od njega kupil Visoko Janez Stibell. Ta mož je po nekaj letih umrl, posestvo pa je podedoval njegov sin Lovrenc, ki je bil poročen z Magdaleno Kallan, sestro Filipa Kallana. Lovrenc Stibell ni imel srečne roke. Razne zadolžitve so ga spravile v težak položaj. Leta 1648 si je izposodil večjo vsoto denarja pri poljanskem župniku. Po preteku dogovorjenega roka Lovrenc ni mogel vrniti dolga. Ta dolg je leta 1650 odplačal Filip Kalan, svak Lovrenca Stibella. Tako je visoško posestvo prišlo v roke Kalanovih.

FILIP, PRVI VISOŠKI KALAN (1628—1703)

Filip Kalan naj bi bil v Tavčarjevem romanu Polikarp Kalan. Filip se ni udeležil tridesetletne vojne. Ker je bil precej premožen, je najel Matijo Muho, da je namesto Filipa služil v cesarski vojski. To potrjuje sam Valvasor z listino iz leta 1683 (visoški arhiv), da je Matija Muha služil vojsko namesto Filipa Kalana, posestnika na Visokem. Valvasor je bil v tem času drugi stotnik in je vodil pešadijo, sestavljeno iz kmečkih sinov. Oče Filipa Kalana je bil Marks Kalan, ki je umrl 21. 3. 1651.

Res je, da se časovno skladata konec tridesetletne vojne 1648 in prehod visoškega posestva v roke Kalanovih 1650. Po vseh ugotovitvah je bilo posestvo kupljeno s poštenim denarjem. Tavčarjeva motivacija, da je Polikarp (Filip) kupil posestvo od škofa Vida Adama, ni resnična. Resnica je, da je škof Vid Adam v tem času iskal neko posojilo in ga dobil pri Ivanu Bernhardinu, in to nekako marca 1651. Ni pa res, da je to posojilo dobil pri Kalanovih in jim zato zastavil Visoko.

Filip se je rodil leta 1628. Poročil se je z Ano, katere priimek nam ni znan. V tem zakonu je bilo četvero otrok: Jurij roj. 1. 3. 1661, umrl pred 1705; Martin roj. 10. 11. 1666, umrl 22. 4. 1716; Janez roj. ?, umrl 18. 8. 1722; Margareta roj. ?, ki se je poročila okoli leta 1682 z Jakobom Čadežem iz Sestranske vasi.

Filip je bil dober gospodar. Sosedje in kmetje v dolini so ga visoko cenili. V krstnih maticah je mnogokrat vpisan Filip Kalan kot krstni boter otrokom premožnih poljanskih kmetov. O njegovi premožnosti potrjuje tudi odkup od vojaške dolžnosti.

Za svojega dediča je določil drugega sina Martina. Prvorojenec Jurij je v starosti 13 let umrl. Sinu Martinu je izročil posestvo 5 let pred svojo smrtjo. Filip je umrl star 75 let, gospodar na Visokem je bil od leta 1651 do 1698, to je 47 let.

Martin je imel brata Janeza, ki je bil izredno vesele narave, lahkomišeln ter ljudski godec. Doma ga niso radi videli, češ da je s svojim lahkomišelnim življenjem domačim v sramoto. V neki listini iz leta 1698 Janez potrjuje prejem odpravnine, ki jo je prejel od brata Martina. Ta odpravnina je bila izplačana, ko je oče Filip še živel, to je tedaj, ko je Martin prevzel posestvo.

Martin Kalan je bil star 32 let, ko je postal gospodar. Dne 20. 1. 1698 se je poročil s sosedovo hčerko Elizabeto Debeljak, klicali so jo za Špelo. Nevesta se je rodila 26. 10. 1672. Martin je bil šibkega zdravja, mirnega značaja ter precej pobožen. Istega leta, ko je Martin postal gospodar na Visokem, je velik požar upepelil Lontrg v Loki.

V Martinovem zakonu s Špelo Debeljak je bilo petero otrok: Katarina, roj. 7. 12. 1698, poročena z Martinom Marenig, poroka je bila 22. 6. 1722; Bartolomej, roj. 27. 7. 1701, umrl okoli 1722 na Visokem; Maruša, roj. 7. 4. 1703, poročena z Matijo Kržišnikom iz koroške županije, poroka je bila 17. 6. 1722; **Jurij**, roj. 1. 4. 1706, umrl 6. 4. 1777, gospodar na Visokem od 1726 do 1776; Barbara, roj. 3. 11. 1708, poročena z Vozovičarjem iz koroške županije dne 22. 6. 1722.

Martin, ki je bil šibkejšega zdravja, tudi gospodar ni bil kaj prida. Ker je bil zelo pobožen, je mnogo zdajal poljanskemu župniku. Spomladi 1716 se je prehladil, dobil pljučnico ter 22. 4. 1716, ko še ni dopolnil petdeset let, umrl. Po moževi smrti je žena Špela postala gospodar posestva. Takrat je bila stara 44 let. Otroci pa so ob očetovi smrti imeli: Katarina 18 let, Bartolomej 15 let, Maruša 13 let, Jurij 10 let in Barbara 8 let. Vsi otroci so bili še nepreskrbljeni. Špela je bila mlada vdova. Šest let po moževi smrti je umrl najstarejši sin Bartolomej, star komaj 21 let. Kot prvorojenec je bil določen za visoškega gospodarja. Toda usoda je odločila drugače. Mati Špela je bila zelo odločna, energična ženska. Pri gospodarjenju ji je pomagal brat Debeljak. V odločitvah je bila popolnoma samostojna. O njenem privatnem življenju so se širile razne govorice, toda brez prave osnove. Če je hotela svoje otroke dobro preskrbeti in hčeram dati veliko doto, je morala skrbno gospodariti. Ženini, ki so prihajali na Visoko, so bili prepričani, da bodo visoška dekleta imela lepo balo in veliko doto. Tako je tudi bilo. Vse tri hčere so se mlade pomožile na velike okoliške kmetije.

Sina Jurija je dala v šolo. Samo ljudska šola, ki jo je obiskoval v Loki, ni zadostovala bodočemu visoškemu gospodarju. Jurij je odšel v Ljubljano v nadaljnje šolanje. S tem niso bili mali stroški. Tudi Jurij se je zavedal svojega bodočega položaja. V šoli je bil izredno marljiv. Bil je velik prijatelj matematike in fizike. Do 17. leta je bil od doma. Šola in življenje v Ljubljani sta ga naredila široko razgledanega in izobraženega moža. Ko se je vrnil na domačijo, je hotel čimprej postati gospodar. Materi Špeli to ni bilo po volji. Juriju ni zaupala. Bala se je, da bo mladi gospodar lahkoživ, nerazsoden in zapravljliv. Zavedala se je tudi, da bo, ko bo izročila posestvo nasledniku, morala živeti od gospodarjeve miloščine. Med materjo in sinom je zaradi tega večkrat prišlo do prepira. Toda Špela ni popustila. Ostala je gospodar do svoje smrti 10. 11. 1726. Jurij je bil takrat star 20 let.

PODJETNI JURIJ KALAN (1706—1777)

Jurij se je najprej posvetil posestvu. Poslopja so bila dotrajana. Obnovil je hlev in ga precej povečal. Med njegovim gospodarjenjem je bilo v hlevu do 35 glav goveje živine ter trije pari konj.

Nekaj let kasneje je obnovil stanovanjsko poslopje. Za to delo je najel nekega italijanskega stavbenika. To da slutiti slog gradnje. Takrat je bila zgrajena obokana jedilnica s stebrom na sredini. Obstoječe kleti so bile prej zgrajene. Ta jedilnica in kleti so ostale do danes.

Po značaju je bil Jurij zelo oblasten, trmast in nepopustljiv. Že v prvih letih svojega gospodarjenja je vložil tožbo proti Petru Vidmajerju zaradi umišljenega dolga njegovemu ranjkemu očetu Martinu. Vidmajer je 22. aprila 1730 s slovesno podpisano prisego izjavil, da je obdolžitev neresnična.

S svojo visoko izobrazbo, z doslednostjo in odločnostjo je dvignil posestvo na zavidljivo višino. Sčasoma si je ustvaril velik ugled pri Poljancih. Tudi loška gospoda ga je pričela ceniti in spoštovati. Poleg kmetijstva se je bavil tudi z vinsko trgovino. Za to dejavnost so služile velike obokane kleti na Visokem.

Z vsemi temi uspehi Jurij še ni bil zadovoljen. Njegova pot je šla strmo navzgor. Postal je župan zemljiškega gospoda v poljanski, žirovski, koroški, brojski in hlevnovrški županiji. Kot župan je razsojal v raznih manjših sporih. Pri tem je bil trd in neizpros. Razen tega je bil zakupnik desetine in vinskega davka. Tedaj je dobil še eno kmetijo v zakup. Sčasoma si je ustvaril tak ugled, kakršnega ni imel nihče od Kalanovih pred njim in za njim.

Iz časa, ko je bil Jurij gospodar, so v visoškem arhivu razni cehovski dokumenti, iz katerih je razvidno, kako so mestni cehi branili svoj obrtniški monopol. Med ostalimi dokumenti so tudi listine freisinškega škofa o zaščiti podložnikov pred izkoriščanjem loških glavarjev. V Loki sta bila takrat za glavarja Christoph Mandel in Nepomuk Edling. Ko je bil na oblasti Nepomuk Edling, je bil sprejet nov mestni red. To je bilo 5. julija 1747. Leta 1751 so v Loki na Mestnem trgu postavili Marijino znamenje.

Nevesto si je izbral Jurij v Loki, hčerko trgovca Andreja Lušine. V matičnih knjigah je vpisana z imenom Marija Agnes Lušina, rojena 18. 1. 1705. Nevesta je bila osem mesecev starejša od Jurija. Poroka je bila 9. 2. 1729 v loški župni cerkvi. Jurijev tast Andrej Lušina je imel trgovske stike z Italijo. Tako je tudi Jurijeva trgovska roka segla preko meje. V visoških trgovskih knjigah je opaziti razne zaznamke v italijanskem jeziku. Po vsem tem se da sklepati, da je Jurij, če ne popolnoma, vsaj delno obvladal italijanski.

Jurij in Neža sta imela šest otrok: Janez Jurij, roj. 31. 3. 1730; Franc Ksaver, roj. 22. 11. 1731; Andrej, roj. 22. 11. 1733; Marija, roj. 3. 9. 1735; Štefan, roj. 7. 12. 1737; Janez, roj. 17. 12. 1746.

Jurij je imel zelo širok krog znancev. V mladih letih je sam hodil na poslovna potovanja, pozneje je pošiljal na pot svojega naslednika sina Štefana. Zakaj je njega določil za svojega dediča, nam ni znano. Kaj je bilo z drugimi sinovi, do sedaj ni bilo mogoče ugotoviti. Znano nam je, da je vse svoje sinove pošiljal v visoke šole. Zelo verjetno je, da so prvi trije sinovi izbrali druge poklice. V matičnih knjigah niso navedeni, da bi umrli na Visokem. Verjetno je, da so odšli po svetu.

Tudi Štefan je najprvo hodil v šolo v Loki, nato v Ljubljani. Pravo šolo gospodarjenja je dobil pri svojem očetu. Naučil se je knjigovodstva. Znal je nemško, delno tudi italijansko. Oče ga je stalno pošiljal na trgovska potovanja. Štefan je bil mirnega značaja in daleč ne tako nepopustljiv kot oče. Zato je bil med domačini mnogo bolj priljubljen. Do sosedov in do drugih domačinov je imel mnogo več razumevanja in skoraj bi rekel mehkejšo dušo. Z očetom Jurijem sta se zaradi tega večkrat prepirala. To je bil tudi vzrok, da je Jurij tako kasno izročil posestvo v sinove roke. Jurij je bil trdnega zdravja, jako odporen, prava poljanska korenina. Dočakal je visoko starost 71 let. Tudi po starosti je prekosil vse visoške gospodarje. Šele leto dni pred smrtjo je izročil posestvo sinu, to je bilo leta 1776. Umrli je 6. aprila 1777, pet dni potem, ko je izpolnil enainšesdeseto leto.

ŠTEFAN KALAN (1737—1796)

Štefan je bil star 39 let, ko je postal gospodar Visokega. Pri oblasteh in pri loški gospodi ni bil tako visoko cenjen kot njegov oče. Zato tudi ni prevzel po očetu županskega položaja. Visoko je takrat zgubilo tretjo kmetijo, ki je bila v zakupu. Nepravilno bi bilo pa misliti, da Štefan ni bil dober gospodar. Bil je izredno napreden in izobražen, samo tako srečne roke ni imel kot oče.

Štefan se je poročil 25. novembra 1776 z Ano Marijo Stroy, doma iz Bri-tofa pri Kranju. Nevesta se je rodila 21. julija 1760. Ob poroki je bila stara šele šestnajst let. Kaj je Štefana vodilo, da si je izbral tako mlado in toliko mlajšo nevesto, nam ni znano. Bila je iz bogate družine. Dota, ki jo je prinesla na Visoko, ni bila majhna.

Življenje Štefana in Ane je bilo mirno. Štefan je bil dober zakonski mož. Svojo ženo je razumel, čeprav je bila 23 let mlajša od njega. Ana Marija je bila bolj šibkega zdravja ter je komaj zmagovala napor, ki ga je tako veliko posestvo zahtevalo od gospodinje. V dvajsetletnem zakonskem življenju sta imela devet otrok, to so bili: Anton, roj. 1. 11. 1777; Janez, roj. 5. 5. 1779; Marija, roj. 6. 11. 1780; Jožef, roj. 26. 2. 1783; Katarina, roj. 19. 11. 1784; Ana Marija, roj. 2. 2. 1786; Franc, roj. 27. 11. 1788; Terezija, roj. 9. 9. 1789; Štefan, roj. 9. 12. 1792.

Oče Štefan je bil mnogo na trgovskih potovanjih. Moj oče mi je pripovedoval, da se je Štefan nekega večera, ko se je vračal s potovanja, srečal z risom. Takrat so te divje mačke še živele v poljanskih gozdovih. Skupaj s hlapcem sta se komaj rešila nevarnih krempljev. Če bi bil Štefan sam, bi se to srečanje slabo končalo. Hlapec se je hitro znašel ter je z debelo gorjačo zadel žival na glavo in ji zdrobil lobanjo. Štefan je bil za to rešitev hlapcu hvaležen ter mu zgovoril kot in preužitek do smrti na domačiji. Kožo krvoločne živali so dolgo hranili na Visokem. Štefan je dočakal samo 59 let. Smrt ga je pobrala 28. 11. 1796.

Ana Marija je postala pri 36. letih vdova in gospodarica Visokega. Zopet je bila ženska, ki je prevzela gospodarjenje v svoje roke. Ana Marija, čeprav šibkega zdravja, je posestvo dobro upravljala. Ni ji bilo lahko pri majhnih otrokih in pri tolikih poslih upravljati tako veliko posestvo. Ob Štefanovi smrti je bil najstarejši sin star 19 let, najmlajši pa 4 leta. Ana Marija je komaj zmogla težko nalogo. Zakaj je bil šele tretji sin Jožef določen za dediča, ni znano.

BOLEHNI JOŽEF KALAN (1783—1831)

Ob očetovi smrti je bil Jože star 13 let. Osnovno šolo je obiskoval v Loki, nadaljnje šolanje je opravil v Ljubljani. Tudi Jožef je bil izredno priden, vesten in nadarjen študent. V visoškem arhivu so ohranjeni njegovi šolski zapiski iz višje matematike, trigonometrije ter fizike. Jožef bi se rad posvetil znanstvenemu študiju, toda rojenice so drugače usodile. Mati Ana Marija je bila stara komaj 45 let, ko jo je bela žena odpeljala v večnost. To je bilo 28. 10. 1805.

Po materini smrti je Jože prevzel gospodarstvo. Star je bil 22 let. Usoda ostalih osmih otrok, nam ni znana. Edino, kar se je dalo ugotoviti iz matičnih knjig, je poroka mlajše sestre Terezije z Jožetom Keržišnikom. Poroka je bila

19. 2. 1816. Jožef se z gospodarstvom ni mnogo trudil. Stanovanjsko in gospodarska poslopja so bila potrebna obnove, toda Jožef ni imel volje za to. Število plemenske živine se je zmanjšalo. Posestvo je pričelo propadati. V Jožefovo opravičilo je šibko zdravstveno stanje. Po malem je stalno bolehal. Vsak napor ga je utrudil.

V 30. letu starosti se je poročil z Marijo Dolenc iz Škofje Loke. Žena je bila 7 let mlajša, rodila se je 10. 8. 1790. Poroka je bila 15. februarja 1813 v Škofji Loki. V drugem letu zakona se jima je rodil sin Johan (31. 10. 1814). Imela sta samo tega sina, čeprav je njun zakon trajal 18 let. Stalno moževo bolehanje je vplivalo na zakonske odnose. Govorilo se je, da je žena Marija imela razmerje s hlapcem. Življenjska pot Marije v zakonu in po smrti moža je zavita v tančico. Znano nam je, da je bila precej temperamentna ženska, njen mož pa zelo miren in bolehen. Gospodarstvo je v glavnem vodila ona sama. Mož je mnogokrat poležaval, ko se je pa počutil bolje, se je najraje zakopal v knjige.

Sin Johan, edinec, je bil precej drugačnega značaja kot oče. Tudi on je moral s 7. letom v Loko po prvo učenost. Po končani osnovni šoli je šel v Ljubljano v višjo šolo. Ni bil slab študent, toda v pridnosti in marljivosti ni dosegal očeta. Nekaj njegovih šolskih zapiskov je v visokem arhivu, niso pa tako vzorno urejeni kot očetovi. Primerjava šolskih listin nam pokaže očeta zelo natančnega. Vsa predavanja je lepo prepisal in uredil. Pisavo je imel izredno lepo, prav vzorno. Zelo rad je prebiral literarna dela ter si je izpisoval posamezna poglavja, ki so vsebovala filozofska razglabljanja. Imel je tudi roko za risanje. V arhivu so male pokrajinske skice v rjavi kredii. Šolski zapiski sina Johana so precej drugačni. Pisava je popolno nasprotje očetovi. Zapiski so sččkani, neurejeni, toda vidi se nadarjenost. Tudi sin Johan je bil velik prijatelj matematike. Po značaju je bil zelo živahen, vesel in razposajen, toda precej trmoglav.

Oče Jožef je umrl 10. 8. 1831. Sin Johan je isto leto končal šolo v Ljubljani in je izpolnil 17. leto. Mati Marija je postala vdova pri 41. letih. Dogodki po smrti očeta Jožefa so zaviti v tajnost. Takoj po smrti očeta Jožefa, to je leta 1831, je sin Johan postal gospodar, čeprav je bil star šele 17 let. Po danih podatkih je možno sklepati, da je vdova Marija takoj po moževi smrti zapustila visoko domačijo. Možno je tudi, da se je ponovno poročila. Ne ve se pa, kdaj in kje je umrla.

Sin Johan je delal staršem precej preglavic. Že v zgodnji mladosti se je zagledal v Barbaro Inglič, hčerko gostilničarja na Vidmu v Poljanah. Barbara je bila 9 let starejša od njega. Johanovi starši so nasprotovali tej ljubezni, ne le zaradi starosti, ampak zato, ker so bili Kalanovi v sorodstvu z Ingličii. Za ta nasprotovanja je Johan imel gluha ušesa. Da je mati Marija po smrti moža zapustila domačijo, potrjuje tudi Johanova poroka z Barbaro. Ta poroka je bila v Poljanah 13. 2. 1832, to je 6 mesecev po smrti očeta, torej takoj, ko je minil čas žalovanja. Ako bi mati Marija ostala na Kalanovi domačiji, se Johanu ne bi bilo potrebno tako hitro ženiti. Vsa ta dejstva pričajo, da se sin Johan in mati nista razumela in da je mati zapustila Kalanov dom.

Sosedu Debeljaku zakonska zveza Johana in Barbare ni bila po volji. Računal je, da bo eno od svojih hčera omožil na Visoko. Toda Johan je imel svojo voljo ter za take naklepe ni imel posluha.

Johan je bil dober gospodar, tudi v tem je bil pravo nasprotje svojega očeta. V odločitvah je bil samostojen in nepopustljiv. Visoško posestvo je zopet zaživel. Že v prvih letih gospodarjenja je pričel z obnovo dotrajanih poslopij. Leta 1835, ko je bil star 21 let, je popolnoma obnovil hlev. Novi hlev je bil za takratne čase zelo napredno grajen. Še danes občudujemo lepo oblikovano izvedbo notranjosti. Število goveje živine in konj je povečal. Tudi stanovanjsko poslopje je leta 1851 popolnoma obnovil. Ohranil je severni trakt, v katerem je velika stara jedilnica s stebrom v sredini ter s predprostorom. Prenovil je veliko obokano kuhinjo, v kateri so kuhali za številno družino in posle. Na južni strani je prizidal dva velika prostora, od katerih je bil eden jedilnica za posle, drugi je bil namenjen za poslovanje. Ohranil je stare kleti, ki so še danes vredne občudovanja. Ti kletni prostori so tudi dr. Ivanu Tavčarju zbudjali domišljijo pri pisanju Visoške kronike. Leta 1877 je Johan povečal hlev. Število goveje živine je naraslo. V hlevu je bilo 24 krav, 6 volov in 4, večasih tudi 6 konj. Poleg tega je imel še več prašičev in nekaj drobnice.

Johanov ugled je hitro rasel. Ustvaril si je velik krog znancev, ki so ga vsi visoko spoštovali. Tudi v Loki je bil dobro poznan. O vsem tem nam priča obširna korespondenca, ki je še ohranjena v visoškem arhivu. Tam je tudi pismo, ki ga je Johanu poslal loški domačin Jurij Guzelj s svojega potovanja na svetovno razstavo v London. (Glej LR 1968, str. 96!) V tem pismu popisuje Guzelj zanimivosti, ki jih je opazil na svojem potovanju: Doverski most, podhod pod Temzo, velike naprave v pristanišču in zanimivosti iz živalskega vrta. Tudi glede nasvetov in premoženjskih vprašanj so se obračali znanci na Johana. Tako je ohranjeno pismo soseda Debeljaka, ki je moral na vojsko v Italijo ter je po porazu bežal preko Tirolov na Dunaj. Z Dunaja je pisal Johanu Kalanu ter popisoval svoje potovanje. Na koncu mu je sporočal, da si je uredil svoje življenje na Dunaju, ter ga je prosil, naj o tem obvesti Debeljakove ter naj sporoči domačim, da se odpoveduje svojemu delu dediščine po očetu.

Moj oče mi je opisoval svojega starega očeta Johana kot zelo resnega, skoraj mrkega človeka, srednje, nekoliko čokate postave. V jedi in pijači je bil zelo zmeren, pri denarju varčen in skop. Otroci so morali doma trdo delati. Tudi do poslov je bil zahteven in strog. Pri svojih odločitvah je bil trmast in ni prenesel nikakega ugovaranja. Vse je moralo biti po njegovi volji. Tudi žena Barbara, čeprav je bila 9 let starejša od njega, je morala spoštovati njegove odločitve. Prva leta Johanovega gospodarjenja je sicer hotela imeti odločilno besedo, toda to ji ni uspelo. V prvih letih zakona je nekajkrat zapustila moža ter odšla na svoj dom v Poljane. Toda Johan ni popustil. Tudi Barbarin oče je dal Johanu prav. Barbari ni preostalo drugega in se je pričela pokoravati možu. Zato v prvem letu njunega zakona ni bilo otroka. A kmalu so se zakonske razmere umirile. Barbara je rodila šestero otrok, to so bili: Micka, roj. 5. jan. 1834; Marjana, roj. 17. julija 1836; dvojčka Jožef in Franc, roj. 15. marca 1839; Janez, roj. 26. marca 1842, in Ana, roj. 6. avgusta 1845.

Med Johanovim gospodarjenjem v avstroogrski monarhiji niso bili najbolj povoljni gospodarski pogoji. Evropa je takrat zajela velika gospodarska kriza, ki je vplivala tudi na kmetijstvo. Kljub težkim časom je visoška kmetija dobro uspevala. Očeta Johana je le skrbelo, kako bo svojim peterim otrokom — hčerka Marjana je v drugem letu starosti podlegla škrlatinki — ustvaril lepo bodočnost. Toda usoda je kaj kruto posegla v življenje teh otrok.

Mnenja sem, da je pisatelj Ivan Tavčar, ki je dobro poznal to družino in njeno usodo, zato v prvem delu nameravane visoke trilogije izmislil Polikarpov greh — umor Jožefa Schwarzkoblerja in prisvojitve njegovega deleža, da bi tragični konec zadnjih Kalanov na Visokem prikazal kot kazen rodbine za zločin prvega visokega Kalana, nekak izvirni greh, ki se vleče od visokega Adama.

Kakor sem že omenil, so na Visokem vse otroke pošiljali v ljubljanske šole. Tako je tudi Micka, najstarejša hči, odšla v Ljubljano. Pri uršulinkah je napravila 4 razrede meščanske šole in kuharsko šolo. Ko je dopolnila 28. leto, se je poročila z Josipom Jalnom iz Krope. Pri Jalnovih so imeli veliko gozdov, žago in lesno trgovino. Premožensko so bili dobro situirani. Micka je bila kaj čudne narave. Že kot otrok je bila zelo trmasta, občutljiva ter hitro užaljena. Taka je ostala tudi v zrelih letih. Prva leta njenega zakona niso bila najboljša. Znano mi je, da je dvakrat zapustila dom v Kropi in se zatekla na Visoko. Tako je nekoč peš prišla preko Jamnika in Železnikov na Visoko. Brat Janez jo je na smrt utrujeno našel na domačem vrtu, skrito v grmovju. Privedel jo je v hišo. Oče Johan ni poznal nikakega popuščanja in podpiranja njene samovolje. Brat Janez je moral drugi dan zapreči konja in jo odpeljati v Kropo. Ohranjena so pisma, ki jih je pisal Josip Jalen svojemu tastu. V nekem pismu omenja, da so se razmere med njim in ženo izboljšale. Micka je edina od Johanovih otrok, ki je dočakala visoko starost 71 let. Umrla je 9. 7. 1909 v Kropi.

Druga hči Marjana je umrla 24. 5. 1838, še ne dve leti stara. Pobrala jo je škrlatinka.

Najstarejši sin Jožef se je odločil za visokošolski študij. Leta 1857 je stekla železnica Ljubljana—Trst. Tedaj je Jožef študiral v Ljubljani. Avstroogrška vlada je ugotovila, da trasa južne železnice preko Ljubljanskega barja, Borovnice in Postojne ni strateško in gospodarsko najugodnejša. Že med gradnjo proge Ljubljana—Trst so strokovnjaki študirali nove trase, ki bi povezovala tržaško luko z zaledjem. Izmed mnogih variant je bila osvojena trasa Škofja Loka—Poljanska dolina—Divača—Trst. Gotovo je, da bi bila ta proga velikega gospodarskega pomena za Poljansko dolino. Dne 23. septembra 1858 je bil izdelan predračun za to gradnjo. Toda vlada se ni mogla nikakor odločiti. Leta 1863 je parlament ponovno razpravljal o tej investiciji. Dne 10. maja 1872 je vlada končno odobrila gradnjo te proge. Dela so se pričela na prvem sektorju, to je Trst—Divača. Toda kasneje je celotna investicija dokončno padla v vodo. Ta investicijski program je imel vpliv na odločitev sina Jožefa. Po dovršeni gimnaziji v Ljubljani je odšel v Leoben in se vpisal na montanistiko. Tam je bil dve leti. Med tem časom je uprava Južne železnice razpisala zelo ugodne štipendije za študij na geodeziji, ker je potrebovala večje število geodetov za realizacijo svojega programa. Zato se je Jožef odločil ter se je leta 1861 vpisal v Gradcu na geodezijo. Toda štipendije ni dobil. Prednost so imeli sinovi nemških družin. Ostal je še vedno odvisen od doma. Oče Johan ni bil širokogruden glede vzdrževanja Jožefovega študija. Iz pisem, ki jih je Jožef pisal očetu, izvemo, da je moral bolj skromno živeti. Delno se je preživljal z instrukcijami. Diplome ni napravil. Stopil je v službo na upravi Južne železnice v Budimpešti. Potek njegovega nadaljnjega življenja bom pozneje opisal.

Doma na posestvu sta ostala dva sinova Franc in Janez ter hčerka Ana. Franc je bil tri leta starejši od Janeza. Oče Johan ni hotel posestva, ki je vsebovalo dva grunta, deliti na dva dela ter vsakemu sinu zapustiti po en

grunt. Odločil se je, da bo za gospodarja postavil starejšega sina Franceta. Janezu je hotel kupiti novo posestvo v bližini Loke.

Brata Janez in France sta bila popolnoma različnega značaja. France je bil odkrit in vesele narave. Bil je visoko raščen. Dekleta so ga rada videla. Rad je zahajal v družčino. Kamor je prišel, povsod je bil dobrodošel. Duhovit v pogovoru, iznajdljiv pri delu. Ni bil razuzdanec in ne zapravljivec. Zelo rad je prepeval. Imel je lep bariton. Zdrav fant iz premožne kmečke družine. Razumljivo je, da je bil od vseh otrok materi Barbari najbolj pri sreju. Zelo rad je sam opravljal vsa kmečka dela. V osnovno šolo je hodil v Škofji Loki, v gimnazijo v Ljubljani. Tudi v šoli je bil marljiv. Toda velikih želja za študij ni imel. Veselilo ga je delo na posestvu. Oče je vedel, da je v Francetu našel pravega naslednika.

Brat Janez je bil po značaju zaprt in molčeč, delno čudak. V vedenju je bil ohol. V šoli ni najbolje uspeval. Po rasti je bil nekoliko manjši od Franceta. Mogoče je imel občutek manjvrednosti. Tudi v družbo ni rad zahajal. Za dekleta se ni zanimal. Brata se nista najbolje razumela. Zato se oče ni odločil, da bi posestvo delil, ker je dobro vedel, da bi prej ali slej prišlo do prepira in do sovraštva. Odločil se je, da Janezu kupi posestvo, toda nikakor ne v bližini Visokega. Vedel je tudi, da mora Janezu sam poiskati nevesto, tako nevesto, da bo gospodarska, ker Janez ni bil gospodar, ter da bo imela veliko doto, s katero bo kupil Janezu posestvo. Tako nevesto je tudi našel. To je

Ančka Kalan, roj. Starman (1856—1886)

Janez Kalan (1842—1882)

Bizovičarjevi kopiji portretov, ki ju je naslikal Jurij Šubic l. 1880

bila Ančka Starman, doma iz Senice pri Medvodah. Nevestin oče je bil dacar. Dacarji so bili tisti, ki so od gosposke vzeli v zakup davek. To so bili lahko samo premožni ljudje. Ančka je imela veliko doto, 25 tisoč goldinarjev. Dekle je bilo postavno in lepo. Od Janeza je bila 14 let mlajša. V šolo je hodila pri nunah v Ljubljani. Bila je zelo odločna, nevesta, kakršna je bila sinu Janezu nujno potrebna. Oče Johan je bil prepričan, da bo Ančka nadomestila tisto, kar je sinu manjkalo.

Leta 1872 je bila poroka Janeza in Ančke. Oče Johan je vodil že razgovore za nakup posestva v bližini Loke. Na prodaj sta bili dve posestvi, eno na Trnju, drugo na Sui. Oče se ni mogel na hitro odločiti, zato se je nakup nekoliko zavlekel. Vedel pa je, da mora Janez z mlado ženo čimprej od doma.

Med tem časom je doraščala najmlajša hči Ana. Ana je bila mirnega značaja in zelo resna. Že kot otrok je kazala veliko veselje do gospodinjstva in do dela na posestvu. Bila je očetova ljubljanka. Tudi ona je odšla leta 1857 v Ljubljano k nunam v šolo. Po končani šoli je delala eno leto v škofovski kuhinji. V Ljubljani je spoznala Čudetovega študenta iz Poljan. Bil je nekaj let starejši od Ane in je obiskoval gimnazijo. Ime Čudetovega študenta nam ni znano. Pri Čudetovih je bilo več otrok. Včasih je bila nepisana zapoved, da mora pri hiši, kjer je več sinov, eden v duhovniški stan. Tako je bilo usojeno tudi temu mlademu fantu. Odšel je v semenišče ter se je tako končala ljubezen med Ano in njim. Čudetov semeniščnik je že v drugem letniku teologije umrl zaradi tuberkuloze. Za Ano se je pričel zanimati Krnišnikov sin iz Loga. Tej ljubezni je nasprotoval oče Johan, ker je hotel Ani preškrbeti bolj premožnega ženina. Odločil je, da se mora Ana poročiti z mesarjem Antonom Hafnerjem iz Loke. Anton Hafner je imel razen mesarije tudi posestvo. Bil je lastnik hiše št. 69 na Lontrgu ter mesnice vrh Grabna. Ta mesnica je stala do leta 1952, ko so jo ob ureditvi Grabna podrli.

Anton Hafner je bil za takratne čase precej premožen obrtnik. Rodil se je 28. maja 1832 v Škofji Loki ter je bil 13 let starejši od Ane. Že njegov oče Andrej Hafner je bil mesar. Anton je moral že v rani mladosti prijeti doma za delo. Oče Andrej ni mnogo polagal na šolsko izobrazbo. Sin Anton je dovršil le osnovno šolo, pa še ta mu je delala precej preglavic. V knjigo dolžnikov ni vpisoval imen dolžnikov, temveč je imel lastne znake za posameznike. Številke in računanje je bolj obvladal kot črke in branje.

To je bil Anin ženin. Njega je določil oče Johan, ker je menil, da bo Ana imela lepše življenje v Loki kot na sosedovem posestvu. Poroka med Antonom Hafnerjem in Ano Kalan je bila 25. jan. 1864. Ana je odšla od doma. Novi dom na Lontrgu ni bil tako udoben kot na Visokem. Visoška hiša je bila po letu 1851, ko jo je oče Johan na novo uredil, pravi kmečki dvorec, pravo udobje. Ana, inteligentna žena, se je kaj hitro znašla v novem okolju ter prevzela dolžnost gospodinje. Pri hiši je bilo več poslov. Ana je bila navajena že doma na veliko gospodinjstvo. Odločnost in nastop je podedovala po svojem očetu. V Hafnerjevo hišo je prišla prava gospodinja, izobrazena, inteligentna, energična in odločna. Po pripovedovanju njene najmlajše hčerke so se otroci bolj bali mame kot očeta. Ana ni imela lahkega življenja v zakonu. Mož Anton je po izobrazbi zaostajal za svojo ženo. Bil je bolj zaprte narave in ni mnogo govoril. Ana je vse te težave dobro prenašala. Po nasvete je hodila k svojemu očetu. Težave je zaupala bratu Francetu, s katerim sta se zelo dobro razumela. Rada je prihajala domov na Visoko. Z drugim bratom Janezom se ni razumela.

Prišlo je leto 1873, začetek konca Kalanovih. Stari pregovor pravi, da nesreča nikdar sama ne pride. Na Visoko se jih je zgrnila cela vrsta.

Jeseni leta 1872 so po Sloveniji razsajale črne koze. Tudi Poljanski dolini niso prizanesle. Zbolel je tudi sin France. Nobeno zdravilo ni pomagalo, tudi maše, ki jih je bral poljanski župnik za njegovo zdravje, niso rešile bodočega višokega gospodarja. Črne koze so zahtevale svoj davek. France je 6. januarja 1873 umrl, star 34 let. Pokopan je na pokopališču v Poljanah. To je bil prvi in najtežji udarec za Kalanovo družino. Oče Johan je zgubil potomca, na katerem je gradil višoko bodočnost. Mati Barbara tega udarca ni mogla preboleti. Zapadla je v globoko žalost. Za delo se ni več brigala. Tolažbo je iskala v molitvi in na sinovem grobu. Še isto leto, 11. septembra, se je v starosti 68 let poslovila od tega sveta. To je bil drugi udarec usode. Njemu je sledil takoj tretji. Tudi oče Johan ni bil kos tej usodi. Osem mesecev po Barbarini smrti ga je zadela srčna kap, to je bilo dne 3. maja 1874.

NESREČNI JANEZ KALAN (1842—1882)

Po dobrem letu je na višoki domačiji ostal samo Janez z ženo Ančko. Ta zakon ni bil srečen. Dva značaja, ki sta si bila popolnoma nasprotna. Znano je, da Janez in Ančka nista imela skupne zakonske spalnice, Janez je imel svojo sobo nad veliko jedilnico, Ančka na drugi strani hiše. Čeprav sta bila poročena preko 10 let, nista imela potomcev. Drugače sta bila lep par. Jurij Šubic je leta 1880, ko je bil Janez star 38 let, portretiral Janeza in Ančko. Kopiji teh dveh portretov je naredil slikar Bizovičar in visita v loškem muzeju.

Janez ni bil dober gospodar. Posestvo je propadalo. Ženi Ančki ni pustil gospodariti. Posli so lahko delali, kar so hoteli. Med možem in ženo je vsak dan prišlo do prepira. Po takem prepiru sta se vsak zase zaprla v svojo sobo, posli so pa delali po svoje. Pod takimi pogoji je posestvo moralo propadati.

Smrt brata, matere in očeta je težko prizadela sina Jožefa v Budimpešti. Ta se je zelo dobro razumel s Francetom. Med Janezom in njim pa ni bilo nikakega dopisovanja. Po očetovi smrti je Jožef prekinil vsako korespondenco z domom. Edino zvezo, ki jo je kasneje vzdrževal, so pisma, ki jih je pisal svoji nečakinji Katki, najstarejši hčerki Ane in Antona Hafnerja. Med njima se je ustvarilo pravo pisemsko prijateljstvo. Jožef je nečakinji zaupal vse svoje težave. Poročil se ni. Ko še ni bil star 40 let, je pričel tožiti, da ima bolečine v glavi ter da mu hitro peša vid. Ne da se ugotoviti, kakšno bolezen je imel. Konec leta 1879 je sporočil, da je bil iz zdravstvenih razlogov predčasno upokojen. Meseca julija 1880 je prišlo žalostno sporočilo iz Budimpešte, da si je 8. julija 1880 višji svetnik pri južni železnici gospod Jozef Kalan sam vzel življenje. V svojem stanovanju si je pognal kroglo v srce ter bil na mestu mrtev. Umrl je drugi moški član Kalanovih, brez potomstva. Tudi Janez in Ančka sta bila kljub temu, da sta bila leta 1880, ko si je Jožef vzel življenje, že 8 let poročena, brez otrok.

Edino Ana in Loki je do leta 1880 rodila osem otrok, ti so bili: Katka, roj. 25. 11. 1864; Franc, roj. 1. 4. 1866 († 13. 6. 1866); Franc, roj. 17. 9. 1867; Johana, roj. 12. 6. 1869, († 26. 7. 1870); Anton, roj. 11. 1. 1872; Marija, roj. 3. 1. 1874, († 5. 6. 1881); Matevž, roj. 18. 9. 1877; Johana, roj. 9. 5. 1880. Kasneje je rodila še dve hčeri: Marijo 8. 11. 1882 in Ano 10. 4. 1885.

Ana in Anton Hafner sta živela mirno zakonsko življenje. Ana je bila dobra gospodinja in stroga mati. Do svojih otrok in do poslov je bila dosledna

in nepopustljiva, varčna, skoraj skopa. Hrano za domače in za posle je natančno odmerjala. Dva otroka sta ji umrla že za življenja njenih staršev, eden kasneje. Smrt brata Franceta, materē Barbare, zlasti pa očeta Johana je Ano mnogo bolj prizadela kot smrt njenih otrok. Ko je umrl brat France, je Ana vedela, da je izgubila prijatelja, kateremu je zaupala svoje osebne težave. Tudi za materjo je žalovala. Hkrati se je dobro zavedala, da oče teh dveh udarcev ne bo prenesel. In tako je tudi bilo. Ana je izgubila vse. Ostala je sama z možem in veliko družino. Toda njena inteligenca in energija sta ji pomagali premostiti ta kruti udarec usode. Po očetovi smrti ni več prihajala na Visoko. Z bratom Janezom se že iz otroških let nista razumela in tudi s svakinjo Ančko nista bili prijateljci.

Na Visokem je življenje teklo po starem, stalni prepiri med možem in ženo, posestvo brez gospodarja. Janez je živel sam zase. Ančka je imela samo enega prijatelja, to je bila hišna Marjana, ki je bila od Ančke 10 let starejša. Marjani so bile zakonske razmere dobro poznane. Vedela je za vse Ančkinе skrivnosti. Toda Marjana je molčala, nikomur ni nič izdala, vse zaupano je zaprla vase. Razmere med možem in ženo so postajale vedno bolj neznosne. Ali je Ančka imela druge moške, se ni nikdar izvedelo. Bila je izobražena, ponosna, stasita, z eno besedo žena, ki je marsikaterega moškega zanimala. Kako je prenašala zakonske tegobe, nam ni znano, ker hišna Marjana teh skrivnosti ni nikdar izdala.

To zakonsko razmerje je vodilo v katastrofo. Samomor brata Jožefa je na Janeza močno vplival. Komaj dve leti po Jožefovi smrti, dne 22. maja 1882, je zvečer ob 11. uri odjeknil strel iz pištole v Janezovi sobi. Ko so pritekli posli in za njimi tudi žena Ančka, so našli na tleh ob postelji ležečega gospodarja Janeza, mrtvega zadnjega Kalana, s strelom v glavi. Ta smrt je za vedno ostala zagonetka. Dve osebi sta bili, ki jim je bil vzrok Janezove smrti znan, to sta bili žena Ančka in stara hišna Marjana. Razne govorice so se širile. Nekateri so govorili, da se je visoški gospodar sam ustrelil zaradi ženine nezvestobe. Drugi so trdili, da ga je ustrelila žena, ker se ga je hotela iznebiti. Naslednji dan 23. maja dopoldne je prišla na Visoko sodna komisija ter izvršila obdukcijo zadnjega Kalana v hišni veži. Sodna komisija je ugotovila in potrdila, da je Janez Kalan napravil samomor. Naslednji dan 24. maja je bil pogreb na poljsko pokopališče.

Čeprav se Janez in Ančka nista razumela, je mlada vdova globoko žalovala za pokojnikom. Vdala se je pijači. Kakor je bila za Janezovega življenja pripravljena s polno voljo gospodariti, tako jo je sedaj ta volja popustila. Visoška domačija je propadala. Vsi posli razen Marjane so zapustili Visoko, ker se je naenkrat raznesla govorica, da zaradi smrti gospodarja straši na tej domačiji. Edino stara hišna Marjana je ostala zvesta vdovi Ančki. Tudi to je povzročilo razne govorice, da je Ančka kriva moževe smrti. Vdova Ančka ni bila dolgo gospodar na Visokem. Žalovanje in pijača sta ji jemala življenje. Zbolela je na vodenici ter 27. 5. 1886 umrla, stara komaj 30 let. Že pred smrtjo je darovala stari Marjani za njeno zvestobo in molčečnost veliko visoško njivo.

Marjana je ostala zvesta svoji gospodarici tudi po njeni smrti. Dr. Ivan Tavčar se je močno trudil, da bi od Marjane izvedel Ančkinе skrivnosti, toda vse zaman. Z ničimer ni mogel od nje izvabiti zaupane ji tajnosti. Marjana je dočakala visoko starost. Z njeno smrtjo je bila pokopana skrivnost smrti zadnjega Kalana.

ANA KALAN, POROČENA HAFNER (1845—1893)

S smrtjo vdove Ančke je posestvo ostalo brez pravega dediča. Sodišče je določilo Antona in Ano Hafner za dediča. Visoška domačija je leta 1887 prišla v roke Hafnerjev. Kljub žalostnim udarcem usode je Ana Hafner ponovno zaživela. Postala je gospodarica na Visokem, na svojem rodnem domu. Preselila se je na posestvo in ga pričela upravljati. Med šolskim letom so bili njeni otroci v Loki, med počitnicami na Visokem. Gospodinjstvo v Loki je vodila najstarejša hčerka Katka, ki je bila takrat stara 23 let.

Ana Kalan, poročena Hafner (1845—1893)

Najstarejši sin Ane in Antona Hafnerja France je s 17. letom, to je istega leta, ko je mati Ana postala gospodar na Visokem, odšel v svet. Njega je bolj veselil poklic državnega uradnika kot pa delo na posestvu. Zato je Ana določila drugega sina Antona za dediča Visokega. Tretji sin Matevž se je moral izučiti mesarske obrti.

V času, ko je Ana postala gospodarica Visokega, je bil sin Anton star 12 let. Po dokončani osnovni šoli se je moral vpisati na kmetijsko šolo na Grmu pri Novem mestu. To šolo je obiskoval dve leti. Bil je izredno marljiv in dober učenec. Šolo je zaključil z odliko. Visoško posestvo je vsebovalo dva grunta, polje, travnike in gozdove. V hlevu je bilo 24 glav goveje živine ter 2 para konj. Za upravljanje kmečkega dela so bili pri hiši stalni posli, 7 po številu. Ob košnji in žetvi so najemali dninarje in dninarice. Ko je sin Anton dopolnil 20. leto, to je konec leta 1892, mu je Ana izročila posestvo. Resno se je oprijel kmetijstva. Toda pravega zadovoljstva ni našel v tem delu. Njegova srčna želja je bila, da bi postal častnik v avstroogrski vojski ali pa da bi se posvetil kakemu visokoškolskemu študiju. Po tihem je gojil misel, da bi posestvo prodal ter da bi s tem denarjem dovršil univerzitetni študij.

Tako sta se srečala dr. Ivan Tavčar, poljanski domačin, ljubljanski advokat ter nekaj časa ljubljanski župan, in Anton Hafner, mladi posestnik na Visokem. Dr. Tavčar je bil zelo navezan na svoj rodni kraj. Večkrat je prihajal na svoj dom v Poljane. Tudi njegove črtice so ovekovčile Poljanske hribe. Bil je 18 let starejši od Antona Hafnerja. Dr. Tavčar je hotel neke v bližini Poljan kupiti majhno posestvo ter si tako urediti bivališče za čas dopusta ter za stara leta. Tudi žena Franja se je navduševala za to zamisel. Tiha ideja mladega visoškega gospodarja, da bi Visoko prodal, je dobila veliko podporo v želji dr. Ivana Tavčarja za nakup posestva v Poljanski dolini. Kupčija je bila kmalu sklenjena. To je moralo biti na začetku leta 1893. Mati Ana ni nič vedela o teh razgovorih. Tudi sin Tone ji je vse zamolčal. Dne 24. aprila 1893 je izvedela iz dnevnega časopisa, da je njen sin prodal veliko visoško posestvo dr. Ivanu Tavčarju. To je bil za Ano najtežji udarec, ki ga ni prenesla. Udarec jo je popolnoma strl. Njen dom, njeno posestvo, na katerem so Kalanovi gospodarili prek četr tisočletja, je njen sin brez njene vednosti za mal denar izročil v tuje roke. Materi Ani je vse odpovedalo. Iz obupa je sama napravila konec svojemu življenju na podstrešju hiše št. 69 na Lontrgu. Tako je preminila zadnja lastnica visoške domačije iz rodu Kalanovih.

Dokončno je bila pogodba podpisana 4. junija 1893. Posestvo je takrat obsegalo 73 ha zemljišča, njiv, travnikov in gozdov. Prodajna cena je bila 24.070 goldinarjev. Kupoprodajna pogodba je pod št. 1797 zavedena v zemljiški knjigi v Kranju. Dr. Ivan Tavčar in žena Franja sta bila solastnika ter sta Antonu Hafnerju pri podpisu pogodbe izplačala 18.000 goldinarjev. Razliko 6000 goldinarjev sta plačala šele leta 1916, ko je že bila prva svetovna vojna ter je vrednost denarja že močno padla.

Takoj po prodaji posestva je Tone Hafner odpotoval na Dunaj, kjer je v dveh letih naredil štiri višje gimnazije in maturo. Nato se je vpisal na tehnično fakulteto dunajske univerze. V predpisanem roku je dovršil študij ter napravil diplomlo za gradbenega inženirja. Bil je znan gradbeni strokovnjak. Leta 1912 je projektiral in gradil velik železni most prek Donave. Zgraditev tega mostu velja še danes za velik tehnični uspeh. Dolžina mostu je 1200 m. V drugi svetovni vojni so bili skoraj vsi mostovi prek Donave na Dunaju porušeni, samo most »Floridsdorferbrücke« je ostal nepoškodovan. Ta objekt še danes stoji. Gradnjo tega mostu si je večkrat ogledal tudi cesar Franc Jožef. Ime velikega gradbenika je vklesano v marmorno ploščo pri vstopu na most z mestne strani. Pozneje je ing. Anton Hafner postal univerzitetni profesor tehnične fakultete na dunajski univerzi. Umrl je leta 1952 na Dunaju.

Zusammenfassung

ANFANG UND ENDE DER FAMILIE KALAN, GUT VISOKO

Visoko, ein großes Bauerngut im Poljanatal, besteht schon seit dem Jahre 1200. Von 1650 bis 1893 war es im Besitz der Familie Kalan, die im 19. Jh. ein tragisches Ende fand. Im Jahre 1893 kaufte der Schriftsteller Dr. Ivan Tavčar das Gut.

Dr. Ivan Tavčar verfaßte unter anderem den Roman »Visoška kronika« (Chronik von Visoko), in dem er erzählt, wie die Familie Kalan diesen Besitz erworben hat. Die Fabel des Romans ist erdacht und deckt sich bloß zeitlich mit den tatsächlichen Ereignissen. Tavčar trug sich mit dem Plan, in einer Trilogie die Familiengeschichte aller Kalane von ihren Anfängen bis zum Ende zu schildern, doch nahm der Tod dem großen Romancier die Feder aus der Hand. Tavčar starb im Jahre 1923.

Der Autor dieses Beitrags, ein Enkel der Anna Kalan, verheirateten Hafner, hat an Hand der Matrikeln, verschiedener Schriften und Notizen, mündlicher Überlieferung sowie unter Benützung des Archivs von Visoko, das im Museum in Škofja Loka verwahrt wird, diese kurze Lebensbeschreibung der Besitzer von Visoko aus der Familie Kalan zusammengestellt.

Eingehender sind hier besonders die letzten Eigentümer behandelt, so Johann Kalan und seine Kinder Janez und Anna, verheiratete Hafner. Anna übergab den Besitz ihrem Sohne Anton Hafner. Der junge Hafner fand aber an der Bewirtschaftung des Gutes keine rechte Freude und verkaufte daher den 74 ha umfassenden Besitz mit allen dazugehörigen Objekten um 24.050 Gulden dem Schriftsteller Dr. Ivan Tavčar.